

הכנס המדעי ה-17
מחקר, עיון ויצירה באורנים – תשע"ו

הגיל הרך : בין הכשרה לפרקטיקה

יו"ר : אורית דרור-לוי

חוללות עצמית בכתיבה רפלקטיבית של פרחי הוראה בגיל הרך: הקשרים בין-תרבותיים

Sense of self-efficacy in the reflective writing of early childhood preservice teachers: A cross-cultural research study

חוללות עצמית נחשבת כאחד ממרכיבי המפתח המוטיבציוניים בהכוונה עצמית ללמידה, ומוגדרת כאמנות הפרט ביכולתו לארגן ולקבוע כיווני פעולה הנדרשים לביצוע משימה מסוימת. היא קשורה ליכולתם של אנשי חינוך לנהל ולהוביל סיטואציות אפקטיביות של הוראה-למידה. בנוסף, כתיבה רפלקטיבית מזוהה ככלי המתאים ביותר לצורך שיפור דרכי ההוראה של אנשי חינוך. המחקר הנוכחי הוא מחקר השוואתי בין-תרבותי והוא צמח מתוך שני צרכים: (א) הצורך ללמוד על מאפייני החוללות העצמית כפי שהם באים לידי ביטוי בכתיבה רפלקטיבית של סטודנטים מתרבויות שונות; ו-(ב) הצורך להתמודד עם מוטיבציות נמוכות לכתיבה רפלקטיבית אצל סטודנטים במהלך תהליך הכשרתם. תופעה זו זוהתה בישראל ובארצות הברית.

כוונת המחקר הייתה לאפיין שני מושגים מרכזיים אלה מתוך הקשר מקומי וגלובלי לצורך פיתוח תהליכי הכשרה יעילים של מורים. ההנחה היא שתהליכים אלה יתרמו להתפתחות תחושת החוללות העצמית של פרחי ההוראה לצד עידוד הכתיבה הרפלקטיבית ככלי התומך בהתפתחות זהותם המקצועית. המחקר, איכותני בבסיסו, מביא לידי ביטוי מאפיינים של חקר בין-תרבותי, והוא נערך בשלוש מכללות: שתיים בישראל (בית ברל ואורנים) ואחת בארצות הברית (Rhode Island College). הנתונים כוללים 90 רפלקציות כתובות של 15 סטודנטים הלומדים בשנה א' במסלול לגיל הרך. הטקסטים הרפלקטיביים נותחו ניתוח תוכני לצורך זיהוי דפוסים משותפים לכל המקרים.

בניתוח הנתונים זהו שתי קטגוריות מרכזיות: (1) מרכיבי תחושת החוללות העצמית; ו-(2) משאבים התומכים ומקדמים תחושת חוללות עצמית בקרב פרחי הוראה במסלול לגיל הרך. הקטגוריה הראשונה כוללת ניהול התנהגויות של ילדים, תכנון פעילות, פיתוח תכניות לימודים ותמיכה בהתפתחות הילד. הקטגוריה השנייה מתייחסת להתנסויות מהעבר, השוואה לאחרים, שכנוע מילולי, מצבים פיזיולוגיים ורגשיים, תחושת שייכות, מודעות עצמית וידע פדגוגי. למרות שקטגוריות אלה הופיעו ברפלקציות, נמצאו הבדלים בין-תרבותיים הקשורים למדיניות החינוכית בישראל ובארצות הברית. נמצא שהדגשים בנוגע לתחושת החוללות העצמית שונים בין התרבויות. הסטודנטים האמריקאים ייחסו מרכיבים בתחושת החוללות להשגת סטנדרטים התפתחותיים בגיל הרך, בעוד שהסטודנטים הישראלים ייחסו מרכיבים אלה להיבטים אישיים בהתפתחותם המקצועית.

מסקנות המחקר מצביעות על חשיבותה הערכית והמקצועית של הכתיבה הרפלקטיבית כמחזקת את תחושת החוללות העצמית ומקדמת תהליכי הבניית זהות מקצועית בתהליך ההכשרה בגיל הרך. בנוסף, זוהו במחקר שלושה נושאים נוספים היכולים להוות חלק מהמשאבים לחוללות עצמית של פרחי ההוראה בגיל הרך: תחושת השייכות שלהם למסגרת החינוכית; מודעות עצמית לגבי יכולותיהם; ידע פדגוגי על תהליכי ההוראה. ממצאים אלה תורמים נדבך נוסף למסד התאורטי ומאירים היבטים משמעותיים בתכנית ההכשרה להוראה בכלל ובגיל הרך בפרט. יתר על כן, הם מדגישים את ההשפעה החברתית-תרבותית על ההתפתחות המקצועית של פרחי הוראה בגיל הרך.

מילות מפתח: חוללות עצמית, רפלקציה, הכשרת מורים, מדיניות חינוכית, מחקר בין-תרבותי

מגרוטאות לאוצרות : חוויות מהעברת סדנה לסטודנטים בגרמניה**One person's junk is another person's treasure:****Impressions from student workshop in Germany**

בהרצאה יוצג פרויקט משדה ההוראה והעשייה החינוכית. נתאר את חוויית ההוראה והלמידה בהעברת סדנאות בגרמניה בנושא גרוטאות בגן הילדים. במסגרת שיתוף פעולה בין מכללת אורנים לבין אוניברסיטת ארפורט נסענו ב-2014 להעביר סדנאות לסטודנטים הלומדים באוניברסיטת ארפורט במסלול הגיל הרך. באמתחתנו הייתה תכנית להעברת ידע וניסיון מצטבר בתחום פעילות של ילדים בתיבות של גרוטאות ובחצרות הגרוטאות, הנשענים על תאוריות שפותחו על-ידי מלכה האס וגדעון לויין במכללת אורנים. בליבנו הייתה משאלה לזמן לסטודנטים חוויה אישית בהתנסות בגרוטאות, חוויה שתאפשר להם להטמיע חלקים מהתאוריה.

בהרצאה נתאר את התהליך המדעים שהתרחש במפגש בין הסטודנטים שהגיעו ללא ניסיון וידע בנושא חצר הגרוטאות לבינינו, כמדריכות פדגוגיות ומנחות המביאות להם בצורה חווייתית את הנושא. הסטודנטים קיבלו מראש הנחיות להגיע מצוידים בפריטים ואביזרים שאין להם שימוש ובמקביל הודגמו להם פריטים מעוררי השראה המתאימים לתהליך. נתאר את המתח התרבותי שהחל עוד כשלא היה ברור באם יגיעו עם פריטים בכלל או עם פריטים מתאימים בפרט. התעוררו אצלנו חששות שמא יהיה עלינו להסתפק בסרטים המתארים את התהליך ונתקשה בהעברה מוחשית של הנושא. נציג כיצד בסופו של דבר, הסטודנטים הגיעו למפגש כשהם נושאים שקיות עמוסות בחומרים מרתקים שאיפשרו למידה באמצעות חווייה חושית ומוטורית.

נדגים כיצד הסטודנטים למדו את הערך של השימוש בפריטים אלו והפנימו את עקרונות ההתאמה ההתפתחותית והבטיחותית של החומרים. נתאר את האופן בו הם נפגשו עם המשמעות של הפעילות עבור ילדים צעירים. בהמשך נעלה דילמות לצד תובנות שהוצגו על-ידי הסטודנטים המתנסים, ונראה כיצד הם בנו מתקנים שלמים באמצעות הציוד שהיה בכיתה בשילוב הפריטים אותם הם הביאו לסדנה ושולבו לפני כן בתיבות.

בהרצאה ישולבו סרטי וידאו הממחישים את התהליך, לצד תובנות לגבי ההתאמה התרבותית של נושא זה.

מילות מפתח : תיבות גרוטאות, חצר גרוטאות, הגיל הרך, תרבות, סדנה

סמדר דולב, לאה טל ואפרת שר-צנזור

Smadar Dolev, Leah Tal & Efrat Sher-Censor

הקשר בין ייצוגים של גננות לגבי התנסויותיהן בגן לבין האקלים החינוכי בגן

Associations between teachers' classroom representations

and the classroom environment

מערכת היחסים מחנך-ילד היא אחת ממערכות היחסים המרכזיות המשפיעות על ההתפתחות בגיל הרך. איכות האקלים במסגרת החינוכית, כפי שזו באה לידי ביטוי בממדים של האקלים הרגשי, הלימודי וארגון הכיתה, הינה בעלת תרומה חשובה לרווחת התלמיד בכיתה ולהתפתחותו. אחד הגורמים

המשפיעים על שונות באיכות אקלים הכיתה הם תפיסותיו של המחנך. מחקרים הבוחנים את איכות הקשר הורה-ילד, מצביעים על קשר בין הייצוגים המנטליים של ההורים לגבי הילד (כפי שבאים לידי ביטוי בנרטיב שלו) והקשר עמו.

בשנים האחרונות, ולאור תפקידם המרכזי של המחנכים במערכת החינוכית בהתפתחות הילדים, מתרחבת ההסתכלות המחקרית גם לבחינת הקשר בין ייצוגי המחנכים (עמדות ותפיסות) לאיכות האינטראקציה מחנך-ילד (איכות האקלים החינוכי). עד היום המחקר התמקד בבחינת ייצוגי המורה לגבי מערכת היחסים עם ילד ספציפי והקשר בין ייצוגים אלו לאינטראקציה המתקיימת בין המחנך לילד. במחקר הנוכחי הורחבה ההסתכלות על ייצוגי המחנך ונבחנה השאלה האם הייצוג המוכלל של הגננת על עבודתה בגן קשור לטיב האקלים החינוכי בגן אותו היא מנהלת.

במחקר השתתפו 40 גני חובה. בכל גן נערכו שתי תצפיות (CLASS) על מנת להעריך את איכות האקלים החינוכי בו. בנוסף, רואיינה גננת-האם על מחשבותיה ורגשותיה לגבי התנסויותיה בגן השנה (FMSS). נותחו הקוהרנטיות, הטון הרגשי וגיוון תחומי התייחסות בנרטיב של הגננת.

השערות המחקר אוששו באופן חלקי. נמצא קשר בעל מובהקות שולית בין הקוהרנטיות של הגננת לאיכות האקלים החינוכי בגן. כן נמצא קשר מובהק בין הטון הרגשי אותו מביעה הגננת לבין איכות האקלים הרגשי בגן, ממצא אשר נחלש כאשר שלטנו במשתנה בקרה של המצב הרגשי של הגננת, ונותר עם מובהקות שולית. לבסוף, בבחינת תוכן הנרטיב של הגננת נמצא שככל שהגננת התייחסה למספר רב יותר של תחומים הקשורים לעבודתה בגן, כלומר לתחום הרגשי, החברתי, הלימודי והארגוני, כך נמצא אקלים חינוכי טוב יותר בגן.

ממצאינו מחזקים את התפיסה כי גננות שיש להן טון רגשי חיובי יותר מנהלות גנים עם אקלים רגשי חיובי יותר. לאור החשיבות המיוחסת לגיוון התחומים, יש לחזק את הבנת הגננת בתחומי התפתחות ופדגוגיה מגוונים, הן במהלך ההכשרה הגננות והן בתוכניות הלימוד של הגן.

מילות מפתח: אקלים הגן, ייצוגים של גננות, טון רגשי, התייחסות רב-תחומית